

Резюмета на публикациите на гл. ас. д-р Силвия Върбанова

за участие в конкурс за академична длъжност доцент по ПН 1.2. Педагогика (Педагогическа социология, Социална адаптация и дезадаптация), обявен в Държавен вестник, бр. 22 от 16.03.2021 година

Книги

1. **Върбанова, С. (2021). Индивидуалността в огледалата на постмодерното време. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-954-07-5192-4 монография - хабилитационен труд (295 стр.)**

Резюме:

Монографията представя систематизирано проследяване и осмисляне на тенденциите, които в съвременната реалност определят характера на влиянията в процеса на социализация на юношите и младите хора, проблемните области и възможните перспективи за успешно личностно развитие и ползотворна социална адаптация. Анализите са фокусирани върху характеристиките на постмодерността като етап в развитието на обществото, в който съвкупността от модели, социални репертоари и житейски практики в различните области на жизнена дейност влияят върху създаването на дефинициите за ценно, значимо, привлекателно, оригинално и на ориентирите, които младите избират, за да формират образа за себе си. Проекциите на характеристиките на социалната трансформация са проследени през линиите на влияние и взаимодействие на различни равнища на обществения живот в осмисляне ролята на факторите на социализация за начина, по който индивидуалността се развива и изявява. Метафората за огледалата е свързана с възприемането на себе си от перспективата на другите. Провокирана е от разбирането на Чарлз Кули за „**огледалния Аз**“. В анализа разширявам съдържанието на метафората с **по-обобщените референтни образи – идеи, модели, ценности, в които отразяваме себе си** и с които сравняваме собствената значимост. В тази връзка е направен опит за характеризирание на еталоните, които създават споделени ориентири за разбиране, разгръщане и изява на собствената индивидуалност в специфичната ѝ цялостност.

В първата част на книгата са представени и обсъдени променените реалности в постмодерността. Анализът е построен в съответствие със системната екологична теория на Bronfenbrenner, в която микросистема, мезосистема, екзосистема, макросистема, хроносистема взаимодействат помежду си и формират модели, които влияят на индивидуалното развитие. Представени са основни характеристики на постмодерността като етап в развитието на обществото чрез обобщения върху основата на анализи на Даниел Бел, Зигмунт Бауман, Жил Липовецки, Жан-Франсоа Лиотар, Фредерик Джеймисън, Ихаб Хасан,

Жан Бодрияр, Улрих Бек, Франсиз Фукуяма, Кен Уилбър. По-нататък изложението е разгърнато в представяне и осмисляне на процесите на глобализация; на културна трансформация, в която фокусът е върху културното многообразие, консумативната култура, културата на момента и улесненията; на индивидуализация на обществения живот. Основните акценти при разглеждане на глобализацията са открити: създаването на нови общи разбирания, модели на поведение и относителност на много от образците за сравнение и идентификация благодарение на „смъртта на дистанциите“ и детериторизирането; разпространение на глобални мрежи от знания чрез новите информационни и комуникационни технологии, значение на дигиталната култура; разширяване на възможностите за образование и мобилност и същевременно увеличаваща се несигурност и засилваща се уязвимост по отношение на заетостта, която подхранва отлагане на важни житейски решения и събития, повлиява ограничени времеви хоризонти и повърхностни отношения и решения. В пластове на културното многообразие са открити: съществуване на различни културни потоци в динамично отворено социално пространство, заменящи предишните обособени културни влияния; преливане на белези от изкуството към популярна, мозаечна култура на всекидневието, едновременно съществуване на култура на участието и възход на масова повърхностна и хедонистична култура. Консумативната култура е анализирана във връзка със символичното значение, въплътено в използваните стоки, увеличаване на консумирането в нематериалната сфера, развихряща се индустрия на преживяванията. Културата на момента се изразява в нетърпение и стремеж за незабавно удовлетворяване на желанията, нестабилност, нетрайност на намеренията и отношенията, и е разгледана в свързаността ѝ с културата на улесненията (easy-културата).

Индивидуализацията на обществения живот е представена чрез два основни подхода. В единия подход тя се тълкува като намаляване на влиянието на социално-структурните характеристики върху шансовете в живота и извежда определянето на индивидуалните житейски резултати от собствените избори, от персонално управление действията и на риска (Гидънс, Кастелс, Бек). В другия подход към индивидуализацията акцентът е върху представянето (репрезентацията) и идентичността, а най-влиятелните анализи виждаме в произведенията на Лиотар, Бодрияр, Джеймисън, Бауман. Индивидуализацията е свързана със загубването на мобилизиращата мощ на големите колективни проекти и самостоятелно избиране на ориентири, насочващи себепредставянето, а оформянето на бъдещето става преди всичко активна отговорност на самия човек. Тези идеи са разгледани по-разгърнато чрез концепцията на Улрих Бек за индивидуализацията. В контекста на обсъждане на изграждането на индивидуалността в многопластова свързаност на социалния контекст, в движение от спонтанност към необвързаност, в отсъствие на трайна споделеност на предпочитанията са

вплетени и някои от идеите на Гофман за управление на впечатленията и драматургично себепрезентиране с много различни образи пред другите.

Във втората част на книгата „Социализацията – инварианти и динамика на взаимодействията” се обсъждат най-характерните особености на социализацията като процес. Открити са тенденциите, произтичащи от културното многообразие в съвременното, обосновано е разбирането за социализацията като бидиректориален процес, в който се осъществява междугенерационен обмен на ценности, модели, идеи и разбирания. В частта „Развитийното пътешествие в живота” се обсъждат въпроси, свързани с отношението „календарна възраст” – „социална възраст”, с променените възрастови характеристики при осъществяване на основните житейски събития, размиване на твърдо определените граници на отделните периоди във възрастовото развитие. Открито е забавянето на постигане на социална зрялост при юношите и младите хора, обосновани са идеи за развитие на капацитет за независим живот, за самостоятелност и опит в автономни решения.

На въпросите за изграждане на идентичността е отделено основно място в структурата на текста. Проследени са новите тенденции в постигането на идентичност. Представено е собствено изследване на процеса на изграждане на идентичност, реализирано по модела на Michael Berzonsky. В инструментариума е добавена още една субскала, разкриваща автономността. Резултатите показват преобладаване на информационно-ориентирания стил на изграждане на идентичността. От особено значение е, че образованието на родителите, брачният им статус, местоживееенето не са значимо свързани със стиловете на идентичност, което провокира някои застинали концепции за безспорността и насочва към нов начин на педагогическо обмисляне на ролята на родителските практики в автономното изграждане на образите за себе си. Установената значима връзка (макар и умерена по сила) между информативния и нормативно-ориентирания стил насочва към променените нагласи и поведенчески сценарии във взаимоотношенията родители–деца, в които родителите стимулират личния избор и самоопределиенето. Във връзка с установените зависимости между отделните стилове на идентичност с автономията и с ангажираността е обоснована необходимостта от формирането на умения на юношите за справяне в условията на несигурност и променяща се среда и за развитие на потенциала им за адаптация към динамиката в различни социални контексти.

В частта за ценности и индивидуално поведение са проблематизирани въпросите, свързани с приоритетни ценности, ценностна криза на обществено и на личностно равнище. Върху основата на обвързване на резултати от изследвания с голям обхват и собствено проучване, реализирано чрез интервюта с наративен характер, са представени приоритетните ценностни ориентири за младите хора. Обобщенията разкриват, че сред водещите ценности са

намерили място характерни за постмодерното време ценности, свързани с външното, удобното, с хедонизма. Но водещите ценности продължават да са свързани с фундаменталните човешки и социални потребности. Критичните моменти са свързани с разбиранията за възможното и реалното, и с отсъствие на съгласуваност между ценности и поведение. Но причините за това често не са в неустойчивостта на ценностите, а в опосредстващите конструкции: рамки, сценарии и наративи, провокирани от натрупващите се случаи на системно рушене на моралните норми и принципи на обществено равнище.

По-нататък в текста се изяснява отношението между социализация и социална адаптация. Анализирани са свързващите характеристики и различията, обосновано е, че посредством социализацията се овладяват социалните стандарти, общите ориентири, а в процеса на адаптация се изграждат собствените индивидуални подходи и стил на взаимодействие. Социалната адаптираност не се разглежда просто като постигнато съответствие с характеристиките на средата, а се включват модификациите и иновациите, осъществени от индивида, чрез които във взаимодействията се постига по-пълно съответствие с потребностите и перспективите на личността. Специално внимание е отделено на постмодерните страхове, натрупването на които в дългосрочен план се отразява неблагоприятно на начина, по който се осъществява социалната адаптация както на индивидуално, така и на групово и общностно равнище. Систематизирани са основни характеристики на успешната адаптация в променените реалности.

В третата част се обсъжда влиянието на основните фактори на социализация в мрежата на съвременните контекстуални влияния.

Обсъдени са промени в съвременното семейство, които имат съществено влияние върху начина, по който протича социализацията в семейна среда. Изводите и препоръките в частта „Родители и деца – метаморфози на взаимосвързаността в етапа на юношеството” са формулирани върху основа на данни от проучвания в България и собствени изследвания. Собствените изследвания включват: проучване на родителските стратегии за контрол и социалната адаптация при юношите по адаптирана методика на Kerr и Statin; интервюта с кандидат-студенти, проведени последователно в периода 2013–2017 година; проучване на преценката на студенти от първи курс на обучение на отношенията с родителите им, провеждано през всяка година в периода 2013–2018 година. Резултатите показват, че отношенията родители–деца все повече се развиват в посока на по-голяма свързаност, разбиране и подкрепа. Това благоприятства социализацията в семейството независимо от характера на ценностите и многообразието на моделите на поведение. Промените, свързани с глобализацията, културната трансформация, индивидуализацията проявяват своя ефект върху ориентацията и приоритетите на родители и деца по несистематичен начин. Те водят до

специфично предоговаряне на практиките на взаимодействие, при което начинът, по който протича социализацията, се свързва повече с възприетите културни образци, отколкото със социално-структурните особености. Резултатите показват както модели на подкрепа на инициативата и усърдието, така и на ориентация към външни образци на престижа, към повърхностно отношение в значими дейности. Аргументира се, че всеразрешителността, отпадането на правила и граници води до висока самооценка на юношите, но снижено чувство за самоефективност.

В обсъждането на постмодерните перспективи в образованието е акцентирано на отвореността на образованието, на персонализацията, участието и продуктивността в действията на учениците; на разглеждането на образованието като индивидуализиран проект. Аргументира се значението на трансграмотността и на изграждането на култура на учене, в която формалното, неформално и аформално образование са обвързвани в активни траектории на участието. Дискутирани са характеристики на скритата учебна програма, които влизат в противоречие с перспективните тенденции в съвременните търсения в образованието и училището. Обсъдени са признаци и предпоставки на училищната адаптация и дезадаптация в обмисляне на възможности за създаване и укрепване на чувството за компетентност, усещане за справяне, автономия в действията, чувство за принадлежност и общност.

Многообразието на влиянията в съвременните медии е разгледано в посока на широкия достъп до културни, интелектуални, фамилни и индивидуални практики, което създава нова среда за социализация и изграждане на собствена идентичност. Акцентирано е на увеличаването на скоростта на информационните потоци и претоварването с непосилен обем от информация, което не позволява дълбочина на осмисляне и формира неустойчиви повърхностни преценки, повлиява фасаден живот, задвижен от „рейтинговото огледало“. Обърнато е внимание на информационния невротизъм и техностреса, на FOMO ефектите (fear of missing out – страх да не се пропусне нещо), на толерантността към нелегитимни модели на личностен просперитет, обосновано е значението на изграждането на дигитална култура.

Разгледани са нови характеристики на влияние на връстниците в полето на променливите време–пространство–място–характер на свързаността. Обсъдено е, че във взаимоотношенията се забелязва флуидност и ситуативна привързаност, по-слаби форми на отдаденост и взаимност, а субкултурите се развиват в по-голяма степен като временни мрежи и стилът на включеност е фокусиран повече около потреблението. Представени са няколко типа индивидуален стил на взаимодействие, разкриващи различни лица на свързаността и особености на индивидуалността.

В заключението и изводите са обобщени най-характерните обществени промени в тяхната връзка с основните фактори на социализация за очертаване на перспективи за

действително развитие на индивидуалния капацитет, личностно израстване, успешна реализация и постигане на социална свързаност.

Individuality in the mirrors of postmodern time

Abstract:

The monograph presents a systematic understanding of the trends in the changed contemporary realities, which determine the nature of the influences on the process of socialization of adolescents and young people, problem areas and possible ways for successful personal development and fruitful social adaptation. The analyzes focus on the characteristics of postmodernity as a stage in the development of society in which the set of models, social repertoires and life practices in different areas of public life affect the creation of definitions of valuable, meaningful, attractive, original and of the referents that young people choose to form an image of themselves. The characteristics of social transformation are traced through the lines of influence and interaction among different levels of public life to understand the role of factors of socialization for individual development. The metaphor of mirrors is related to the perception of oneself from the perspective of others. It is provoked by Charles Cooley's understanding of the "mirror self." In the analysis I expand the content of the metaphor with the more generalized referent images - ideas, models, values, in which we reflect ourselves and compare our own significance. In this regard, an attempt has been made to consider standards that create shared guidelines for understanding, developing and expressing one's own individuality in its specific wholeness.

The first part of the book presents and discusses the changed realities in postmodernity. The analysis is built in accordance with the systemic ecological theory of Bronfenbrenner, in which microsystem, mesosystem, exosystem, macrosystem, chronosystem interact with each other and form models that affect individual development. The main characteristics of postmodernity as a stage in the development of society are presented on the base of analyzes of Daniel Bell, Zygmunt Bauman, Gilles Lipovetsky, Jean-François Lyotard, Frederic Jamieson, Ihab Hassan, Jean Baudrillard, Ulrich Beck, Francis Fukuyama, Ken Wilber. The content is further developed in presenting and consideration of the processes of globalization; a cultural transformation in which the emphasis is on cultural diversity, consumer culture, the culture of the moment and easy-culture; individualization of society. The main emphases in considering globalization are on creation of new common understandings, models of behavior and relativity of many of the patterns of comparison and identification due to the "death of distances" and deterritorialization; dissemination of global knowledge networks through new information and communication technologies, expanding opportunities for education and mobility, and at the same time increasing job insecurity and vulnerability, which provoke the postponement of important life decisions and events, affect limited time horizons and superficial relationships and solutions. In

cultural variety are highlighted: creation of different cultural flows in dynamic open social space that replace previous separate cultural influences, mosaic everyday culture, emergence of culture of participation and hedonistic culture at the same time. Consumer culture is analyzed in relation to the symbolic meaning of the goods used, increasing consumption in the nonmaterial sphere, expansion of the "industry of excitement". The "culture of the moment" is expressed in impatience and striving for immediate satisfaction of desires, instability, inconsistency of intentions and relationships, and it is related to easy-culture.

The individualization of public life is presented through two main approaches. In one approach, it is interpreted as reducing the influence of socio-structural characteristics on life chances and derives the determination of individual life outcomes from individual choices, from personal action and risk management (Giddens, Castells, Beck). In the other approach to individualization in postmodern times the emphasis is on representation and identity (Lyotard, Baudrillard, Jamieson, Bauman). Individualization is related to loss of the mobilizing power of big collective projects and to independent choice of referents for self-presentation; shaping the future becomes above all an active responsibility of the person. These ideas are discussed in more detail according to Ulrich Beck's concept of individualization. In the context of discussion about the construction of individuality in social context some Coffman's ideas of impression management and person's trying to set oneself in the best light in performance with different masks are presented.

In the second part of the book "Socialization - invariants and dynamics of interactions" the characteristics of socialization as a process is discussed. The tendencies arising from the cultural diversity in postmodern times are highlighted, the understanding of socialization as a bidirectional process where an intergenerational exchange of values, models, ideas and understandings takes place is substantiated. The section "Developmental journey in life" discusses issues related to the relationship "calendar age" - "social age", the changed age characteristics in the implementation of main life events, the blurring of fixed boundaries of individual periods in age development. The delay in achieving social maturity in adolescents and youth is highlighted, ideas for the development of capacity for independence and experience in autonomous decisions are argued.

The issues of identity construction have a central place in the structure of the text. The new tendencies in achieving identity are followed. An own study of the process of identity formation, conducted with Michael Bersonsky's Identity Style Inventory is presented. Another subscale revealing autonomy has been added. The results reveal the predominance of the informational style of identity formation. Of particular importance is that the education of parents, marital status, and place of residence were not significantly associated with the styles of identity, which provokes rigid notions of indisputability and leads to a new way of pedagogical consideration of the role of parental practices in self-concept development. The significant connection, although moderate in strength, between

the informative and normative-oriented style points on the changed attitudes and behavioral scenarios in the parent-child relationships, in which parents stimulate personal choice and self-determination. In relation to correlations between the different styles of identity and autonomy, and commitment, the need for the formation adolescents' and youth' a skill to cope with changing environments and insecurity, developing their potential to adapt to the dynamics in different social contexts is argued.

In the part about values and individual behavior the issues related to priority values, value crisis at public and personal level are discussed. The priority values for young people are presented on the basis of linking the results of large-scale research and own research, conducted with narrative interviews. The conclusions reveal that among the leading values have found a place typical of postmodern times values related to the convenience and hedonism. But leading values continue to be linked to fundamental human and social needs. The critical moments are related to the understandings of the possible and the real, and to the lack of coherence between values and behavior. But the reason for this is often not in the instability of values, but in the mediating constructs: frames, scenarios and narratives, provoked by the accumulating cases of systematic violation of moral norms and principles at the social level.

Further in the text the relationship between socialization and social adaptation is clarified. The connecting characteristics and the differences are analyzed, it is substantiated that through the socialization the societal standards, the general social guidelines are accepted, but in the process of adaptation the own individual approaches and style of interaction are developed. Social adaptation is not considered simply as compliance with the characteristics of the environment, but includes modifications and innovations carried out by the individual, through which a fuller accordance in the interactions to the needs and perspectives of the person is achieved. Special attention is paid on postmodern fears, the accumulation of which in the long-term perspective has an adverse effect on the way in which social adaptation takes place both at the individual, and at the group and community level. The main characteristics of the successful adaptation in changed realities are systematized.

The influences of the main factors of socialization in the network of contemporary contextual characteristics are discussed in the third part of the book.

Changes in the contemporary family, which have a significant impact on the way socialization takes place in a family environment, are discussed. The conclusions and recommendations in the section "Parents and children - metamorphoses of interconnectedness in adolescence" are formulated on the basis of data from researches in Bulgaria and own researches. Own researches includes: research on parental strategies for control and social adaptation in adolescents (adapted methodology of Kerr and Statin was used); interviews with future students, conducted consecutively

in the period 2013-2017; a research on first-year students' evaluation of relationships with their parents, conducted each year in the period 2013-2018. The results show that the parent-child relationships are evolving towards greater connectivity, understanding and support. This promotes socialization in the family, regardless of the nature of values and the diversity of patterns of behavior. Changes related to globalization, cultural transformation, individualization have effects on the orientations and priorities of parents and children in a non-systematic way. They lead to specific renegotiation of the practices of interaction, in which the way of socialization is associated more with accepted cultural patterns than with the socio-structural characteristics. The results show both models of support for initiative and efforts, as well an orientation towards external models of prestige, superficial attitude towards significant activities. It is argued that permissiveness, the removal of rules and boundaries leads to high self-esteem of adolescents, but a reduced sense of self-efficacy.

The discussion of the postmodern perspectives in education emphasizes the openness of education, personalization, participation and productivity in the actions of students; consideration of education as an individualized project. The importance of transliteracy and development a culture of learning where formal, non-formal and formal education is linked in active trajectories of participation are argued. Characteristics of the hidden curriculum which contradict the perspective trends in the contemporary demands in education and school are discussed. Signs and prerequisites of school adaptation and maladaptation in search of opportunities to create and strengthen a sense of competence, coping, autonomy in action, and sense of community are presented.

The plurality of influences in contemporary media is considered in the direction of wide access to cultural, intellectual, family and individual practices, which creates a new environment for socialization and one's own identity formation. Emphasis is on increasing the speed of information flows and overload with an unbearable amount of information, which not allow depth of reasoning and forms unstable surface judgments, affects the facade life, driven by the "rating mirror". Focus is on information neuroticism and techno-stress, to FOMO effects (fear of missing out), on tolerance to illegitimate models of personal prosperity. The importance of digital culture development is substantiated.

New characteristics of the influence of peers in the field of variables time-space-place-character of the relationship are considered. It has been discussed that relationships show fluidity and situational attachment, weaker forms of commitment and reciprocity. Subcultures exist more as temporarily networks and the style of inclusion is more focused on consumption. Types of individual style of interaction are presented, revealing different faces of connectivity and peculiarities of the individuality.

The conclusion summarize the important characteristics of social changes in their relation to main factors of socialization, and outline prospects for development of individual capacity, personal growth, successful realization and achievement of social cohesion.

2. Върбанова, С. (2008). Различни и (не)равни в образованието. София: Фараго. ISBN 978-954-8641-4 публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Резюме:

В книгата е представен опит за концептуализация на отношенията равенство–индивидуализация–диференциация в образованието. Анализът е осъществен върху основата на съвременни изследвания, разкриващи трайни въздействия и нови тенденции за влиянието на социалните фактори, особеностите на училището и индивидуалните характеристики на учениците върху образователния и социалния успех. Обсъдени са въпроси, свързани с равенството, индивидуалното развитие, селективната функция и качеството на образованието. Върху тази основа са анализирани характеристиките на общността и различията в образователните траектории и организацията на обучението. Проследени са условия и форми за подкрепа на ученето, съдействащи за постигане на индивидуален прогрес. Изводите и заключенията са формулирани върху основата на обвързване на проучвания и образователни практики в различни страни, собствено срезово изследване с учители, с кандидат-студенти и резултати от педагогически експеримент. В търсенето на отговори и вникването в съмнения са представени концептуални виждания, създали изследователски традиции, имащи трайно влияние върху интелектуалните възгледи и практическите решения. Сред тях са концепцията на Пиер Бурдийо за културния капитал и културното възпроизводство, социолингвистичната теория на Базил Бърнстейн за развития и ограничения код в комуникацията, концепцията за културата на бедността. В дисертацията има позоваване на отделни идеи в тези концепции, но по-подробното представяне е включено допълнително в книгата. Добавени са и нови резултати от изследвания, които подкрепят авторската аргументация.

Different and (un)equal in education

Abstract:

The book presents an attempt to conceptualize the relations equality-individualization-differentiation in education. The analysis was carried out on the basis of contemporary research, revealing lasting effects and new trends in the influence of social factors, schools particularities and individual characteristics of students on educational and social success. Issues related to equality, individual development, selective function and the quality of education were discussed. On this basis, the characteristics of the similarities and the differences in the educational trajectories, and the

organization of teaching and learning are analyzed. Conditions and forms for learning support contributing to individual progress are presented. The conclusions are formulated on the basis of linking research and educational practices in different countries, own cross-section research with teachers, with future students and the results of a pedagogical experiment. In the search for answers and consider doubts conceptual views which have created research traditions that have a lasting influence on intellectual views and practical decisions are presented. Among them is Pierre Bourdieu's concept about cultural capital and cultural reproduction, Basil Bernstein's sociolinguistic theory of developed and restricted code in communication, the concept of culture of poverty. In the thesis for PhD there is a reference to some ideas in these concepts, but a more detailed presentation is included further in the book. New research results have been added also to support the author's argument.

Студии, публикувани в нереферирани издания с научно рецензиране (студии, публикувани в Годишника на СУ, Факултет по Педагогика)

1. Върбанова, С. (2016). **Процесът на изграждане на идентичността**. – ГСУ, книга Педагогика, том 109, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

Студията обсъжда промени в социалния контекст, които повлияват процеса на изграждане на идентичността. Проучени са основни особености на процесуалните стилове за конструиране, поддържане и реконструиране на идентичността. Представени са резултатите от проведено с Identity Style Inventory на М. Берзонски изследване, в което участват 155 студенти от различни специалности в четири факултета на Софийски университет. Проучени са връзките на стиловете на идентичност с автономията и ангажираността в контекста на педагогическите условия за постигане на самоопределение и успешно социално функциониране.

The Process of Identity Formation

Abstract:

The changes in the social context that affect the process of identity formation are discussed in the study. The main characteristics of processing styles for constructing, maintaining and reconstructing of identity are explored. The results of research involved 155 students from different fields of study in four faculties at Sofia University conducted with Bersonsky's Identity Style Inventory are presented. Relations between the styles of identity, autonomy and commitment are revealed in the context of pedagogical conditions for self-determination and successful social functioning.

2. Върбанова, С. (2014). **Юношите и стратегиите за контрол от страна на родителите им**. – ГСУ, книга Педагогика, том 107, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

Студията представя резултати от проучване на взаимовръзките на родителските стратегии за контрол и значими характеристики на социалната адаптация на учениците във възрастта 14–15 години. В изследването участват ученици от осми и девети клас в три училища в София (n=141) и техните родители (n=128). Резултатите показват, че спонтанното себеразкриване, споделяне от страна на децата и реципрочните отношения родители–деца са свързани с успешна адаптация. Чувството у юношите, че са свръхконтролирани, влияе негативно върху различните характеристики на адаптацията.

Adolescents and their parents' control strategies

Abstract: The results gathered in a study of interactions of parental control strategies and major features of social adaptation of 14–15-year-olds are presented. The study involved students in eighth and ninth grade at three schools in Sofia (n=141) and their parents (n=128). The results show that children's spontaneous disclosure of information and reciprocal relationships parents – children are linked to good adaptation. The children's feelings of being overcontrolled negatively affect different characteristics of adaptation.

3. Върбанова, С. (2013). **Произход и динамика на неравенствата в образованието.** – ГСУ, книга Социални дейности, том 106, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

В студията се анализират тенденциите при влияние на социално-контекстуалните фактори върху различията в образователните постижения и успеха, като се фокусира върху когнитивната социализация в семейството, ефектите от кумулативните предимства в уменията и постиженията, ролята на образователния контекст и на индивидуалното поведение. Разглеждат се различни перспективи в рамките на съвременни изследвания на образованието: теорията на Бурдийо за културния капитал и културното възпроизводство, концепцията за културата на бедността, тезата за индивидуализация на Бек, анализа на Ларо за разликите в родителските подходи за отглеждане на децата. Заключениета се основават на синтез на резултатите от мащабни емпирични изследвания и международните сравнителни изследвания на постиженията на учениците PISA 2006, 2009, PIRLS 2011, TIMSS 2007.

Origin and Dynamics of the Educational Inequalities

Abstract:

The study analyses the trends in influence of socio-contextual factors on disparities in educational attainment and success by focusing on the impact of cognitive socialization in the family, the effects of cumulative advantages in cognitive skills and achievements, the educational context and individual behavior. Different perspectives within recent researches into education: Bourdieu's theory of cultural capital and cultural reproduction, concept of culture of poverty, Beck's individualization thesis, Lareau's analysis of differences in parental childrearing approaches are discussed. The

conclusions are based on synthesis of results of large-scale empirical researches and the international students' assessment PISA 2006, 2009, PIRLS 2011, TIMSS 2007.

Статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

1. Върбанова, С. (2018). **Неформално и формално образование – ефекти на свързаността.** – *Педагогика*, 1, 10-26.

Резюме:

В текста се анализира влиянието на различните равнища на свързаност между формално и неформално образование върху познавателното развитие, учебните постижения, личностното и социално изграждане на децата и младите хора. Социално-икономическите и културните различия в училищния успех под влияние на неформалното образование и извънучилищната среда се анализират върху основата на различни изследвания, проведени през последните години. Представени са натрупаните предимства като механизъм за неравенства - „Ефект на Матей“ (Кийт Станович и Робърт Мъртън), сезонната перспектива в образователните неравенства (Карл Александър и др.), различия в подходите за отглеждане на децата - съгласувано отглеждане и осъществяване на естествено израстване (Анет Ларо) и резултати от последващи изследвания. Представени са анализи и резултати от изследвания, свързани със социокултурни влияния, икономически и регионални различия, достъп и бариери пред включването, възможности и перспективи. Обсъждат се предизвикателства и трудности, произтичащи от глобалните тенденции в съвременното общество и идеи за решения. Обосновава се необходимостта от реконцептуализиране на разбиранията за ученето и обучението върху основата на свързаността на формално, неформално и аформално образование.

Non-formal and formal education - effects of connectivity

Abstract:

The effects of different levels of connectivity of non-formal and formal education on cognitive development, school achievements, personal and social development of children and youth are discussed. The socioeconomic and cultural differences in school success under the influence of non-formal education and out-of-school environment are analyzed on the basis of various studies conducted in recent years. Cumulative advantage as a mechanism for inequality – “Mathew Effect” (Keith Stanovich; Robert Merton), seasonal perspective in educational inequalities (Karl Alexander et al.), differences in childrearing approaches – concerted cultivation and accomplishment of natural

growth (Annette Lareau) and results of subsequent researches are presented. The role of non-formal education on cognitive and noncognitive traits that contribute to educational success is viewed. The impact of non-formal activities on socialization is analyzed in relation to global tendencies in society. Barriers to access to non-formal education have been discussed with a focus on socio-cultural attitudes, family financial problems, geography challenges (regional differences), differences in understanding the relationships between formal and non-formal education. Implications and decisions are suggested. It is argued that educational resources must be viewed as interacting modes of emphasis rather than as discrete entities. The necessity of reconceptualization of understanding of learning, of individual and social responsibilities in education on the concept of the interrelationships among formal, non-formal and informal education is argued.

2. Zeleeva, V., A. Bykova, S. Varbanova. (2016). **Psychological and Pedagogical Support for Students' Adaptation to Learning Activity in High Science School.** – International Journal of Environmental and Science Education. – Vol. 11, № 3, pp 151-161.

Abstract:

The relevance of the study is due to the importance of psychological and pedagogical support for students in universities and vocational schools that would prevent difficulties in learning activities and increase adaptive capacity through the development of relevant personal traits. Therefore, this article is aimed at solving the problem of arranging psychological and pedagogical support for first-year students' entry to a new system of educational activity. The key approach to the study of this problem is the system-activity approach, which allows to introduce training activities as a collaborative work with one of its members (the student) gaining experience and others creating facilities for it. The article describes the developed and implemented model of psychological and pedagogical support for student adaptation to educational activity in high school with a key role of tutoring program. The empirical data on the results of program approbation are also under consideration. With the help of system-activity approach the courses "Training activities technology" and "Life science" were adopted, the content of which is revealed in this article. The article may be useful to teachers and tutors, working within the framework of vocational training of students.

Психологическа и педагогическа подкрепа за адаптация на студентите към учебна дейност във висши училища в областта на природните науки

Резюме:

Актуалността на изследването се дължи на важноста на психологическата и педагогическа подкрепа за студентите в университетите и в професионално-техническите училища, която би предотвратила трудности в учебните дейности и би увеличила адаптивния капацитет чрез развитието на необходими личностни качества и умения. Статията е насочена

към решаване на проблеми чрез организирането на психологическо и педагогическо съпровождане на постъпващи в нова система на образователна дейност. Ключовият подход към изследването е системно-активният подход, който позволява да се въведат съвместни учебни дейности, в които студентът натрупва опит, а останалите участници създават благоприятните условия за това. Статията описва разработения и внедрен модел на психологическа и педагогическа подкрепа за адаптация на учащите към образователна дейност с основна роля на програма за обучение. Представен е анализ на емпиричните данни от апробацията на програмата. С помощта на системно-активния подход са приети курсовете „Технология на тренировъчните дейности“ и „Наука за живота“, чието съдържание е разкрито в тази статия. Статията може да бъде полезна за преподаватели в университети и за учители, работещи в областта на професионалното обучение.

(в статията съм трети автор, участието ми е в съвместното конструиране на програма за адаптация в нова образователна среда)

3. Gerganov, E., **S. Varbanova**, H. Kyuchukov. (2005). **School Adaptation of Roma Children – Intercultural Education**, Vol. 16, No. 15, December, pp. 495-511.

Abstract:

This paper examines the degree of school adaptation among Roma children who were included in a program for the desegregation of Roma schools in Bulgaria. More specifically, the program requires Roma children to attend mixed classes with Bulgarian students and Roma teacher assistants to work with them. The Bulgarian version of the Questionnaire on School Adaptation, developed at the Harvard Graduate School of Education was used. A factorial experimental design was applied to test the hypothesis that Roma children adapt better to school when they study in mixed classes with support of a Roma teacher assistant. As predicted, the result reveal that Roma children in mixed classes with Roma teacher assistants adapt better than Roma children in homogeneous classes on the most important indicators of adaptation: cognitive and behavioral engagement; self-efficacy and self-esteem; relations at school; future goals and optimism.

Училищна адаптация на ромските деца

Резюме:

Статията разглежда равнището на училищна адаптация сред ромски деца, включени в програма за десегрегация на училищата в България. По-конкретно в програмата ромските деца посещават смесени класове с български ученици и са подпомогнати в учебната дейност от асистент-учители с ромски произход. За изследването е използвана е българска версия на въпросник за училищната адаптация, разработен в Harvard Graduate School of Education. Беше приложен факторен експериментален дизайн за проверка на хипотезата, че ромските деца се

адаптират по-добре към училище, когато учат в смесени класове с подкрепата на асистент-учител от ромски произход. Както беше прогнозирано, резултатите разкриха, че ромските деца в смесени класове с ромски помощник-учители показват по-високи равнища на адаптираност по най-важните индикатори: включеност в учебната и познавателната дейност; самоефективност и самооценка; взаимоотношения в училище; цели за бъдещето и оптимизъм. (Авторското участие /50%/е удостоверено с декларации на съавторите, приложени в 19. Decl.official documents.pdf)

Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в рецензирани и редактирани колективни томове

1. Varbanova, S. (2018). **Hidden Curriculum or the Power of the Side Effects in School Education.** – KNOWLEDGE – International Journal, Vol. 26 (2), pp. 447-451.

Abstract:

Every recurring characteristic of school life influences students' beliefs, behavior, and attitudes towards education, norms and symbolic models in society. The unofficial, unwritten, often unintended or unconscious "messages" in educational environment, all things that are learnt in school in the process of relationships in addition to the official curriculum are defined as hidden curriculum. Hidden curriculum is acknowledged as the socialization process of schooling. Some of characteristic and the types of hidden curriculum as aspects of symbolic human environment are maintained over time; others have changed or are reconstructed. This paper is aimed to present some key aspects of hidden curriculum that play a major part in development of students and often contradict the officially declared goals for the development of originality, creativity, self-regulated learning.

The analysis is focused on different features of the educational process that lead to passive acceptance and do not promote active learning and understanding. The negative cognitive and affective effects on outcome of students coming from "philosophy of collecting", "right answerism" are discussed. The importance of powerful knowledge that develops critical awareness of the forces structuring the live is emphasizes. The teaching strategies, teachers' expectations and their interpretive schemes, hidden curriculum of language, hidden criteria of assessment are discussed in the context of their effect on students' living approach and attitudes to learning. The symbolic features of relationships and physical environment are analyzed. The silent messages from educational space are important not only for cognitive development, but also for socialization of students as active persons or as dependent followers of rules.

Hidden curriculum occurs not only through the actions of teachers and the official institutions. Students' attitudes to learning give additional characteristics of it, both with positive and negative effects. In the time of digital transformation of culture the changes coming from students' activities and attitudes are very important.

The analysis and conclusions are made on the base of key types of hidden curriculum described by different researchers, observations and focus groups involving students from Faculty of Education, Sofia University "St. Kliment Ohridsky".

Скритата учебна програма или силата на страничните ефекти на училищното образование

Резюме:

Всяка повтаряща се характеристика на взаимодействията в училищния живот влияе върху вярванията, поведението и отношението на учениците към образованието, към нормите и символните модели в обществото. Неофициалните, неписани, често неволни или несъзнателни „послания“ в образователната среда, всичко, което се научава в училище в процеса на взаимоотношения в допълнение към официалната учебна програма, се определя като скрита учебна програма, чрез която учениците се социализират.

Някои от характеристиките и разновидностите на скрита учебна програма като аспекти на символната среда се поддържат във времето; други са се променили или са реконструирани. Тази статия има за цел да представи някои ключови аспекти на скритата учебна програма, които играят важна роля в развитието на учениците и често противоречат на официално декларираните цели за развитие на оригиналност, креативност, саморегулирано обучение.

Анализът е фокусиран върху различни характеристики на образователния процес, които водят до пасивно възприемане и не насърчават активното учене и разбиране. Обсъждат се отрицателните когнитивни и афективни ефекти върху резултатите на учениците, произтичащи от „философията на натрупването“, от ориентацията към „единствено верен отговор“. Стратегиите за преподаване, очакванията на учителите и техните схеми на интерпретация, скритата учебна програма, създавана от характеристиките на езика, скритите критерии за оценка се обсъждат в контекста на техния ефект върху житейските подходи на учениците и отношението им към ученето. Анализират се символните характеристики на взаимоотношенията във връзка с физическата среда. Мълчаливите послания от образователното пространство са важни не само за когнитивното развитие, но и за социализацията на учениците като активни лица или като зависими последователи на правилата.

Скритата учебна програма възниква не само чрез действията на учителите и официалните институции. Отношението на учениците към ученето създава нейни

допълнителни характеристики, както с положителни, така и с отрицателни ефекти. Анализът и заключенията са направени въз основа на ключови особености на скритата учебна програма, описани от различни изследователи, наблюдения и изследване чрез фокус-групи с участието на студенти от Факултета по Педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Върбанова, С. (2016). **Дигитална култура и социализация**. – В: Електронното обучение във висшите училища. Сборник научни доклади – Шеста национална конференция, Китен 2-5 юни, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

Докладът представя тенденции в процеса на културна трансформация, които са свързани с дигиталната култура. Разгледани са ефекти на тези тенденции върху социализацията. Обсъдени са влияния на дигитализацията върху нагласите и индивидуалните действия, дискутират се опасения, представени от различни автори в анализите на обхванатите процеси и възможности за успешно социално функциониране. Констатациите и заключенията се основават на систематизиране на резултатите от различни изследвания, наблюдения и собствено емпирично изследване.

Digital Culture and Socialization

Abstract:

The report presents some important tendencies in the process of cultural transformation that are related to digital culture. The effects of these tendencies on socialization are considered. Influences of digitalization on attitudes and individual actions are discussed. Concerns presented by different authors in the analysis of the covered processes and opportunities for successful social functioning are debated. The findings and conclusions are based on the systematization of the results of different studies, observations and own empirical research.

3. Върбанова, С. (2018). **Когато ученето е вълнуващо**. – В: Детето и педагогиката. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Емилия Василева. София: Просвета –София АД.

Резюме:

В статията се обсъждат ефектите от вълнуващи и предизвикателни образователни дейности върху отношението на учениците към ученето, към себе си и върху чувството за самоефективност. Те се разглеждат въз основа на преднамерено организирани действия в образователната практика и във връзка с някои от характеристиките на скритата учебна програма. Негативни характеристики на скритата учебна програма: пасивно приемане на знания, „колекциониране“ на несвързани факти, тенденцията към търсене на „единствено правилен отговор“, „посланията от архитектурното пространство“, характер на похвалите,

първите впечатления на учителя и интерпретативните схеми се обсъждат заедно с някои идеи за решения, обосновани от Е. Василева във връзка с преодоляване на съществуващи недостатъци в образованието.

When learning is exciting

Abstract:

Effects of exciting and challenging educational activities on attitudes of students to learning, on attitudes toward themselves and on sense of self-efficacy are discussed in the article. They are reviewed on the basis of intentional actions in educational practice and in connection with some of the characteristics of the hidden curriculum. Passive acceptance of knowledge, “collection of unrelated facts”, “right answerism”, “messages from space”, a character of praises, teacher’s first impressions and interpretative schemes as features of hidden curriculum are discussed with some ideas of decisions presented by E. Vasileva in relation to overcome existing shortcomings in education.

4. Върбанова, С. (2014). **Електронно-базирана документация, оценяване и осигуряване на качество в работата в институциите за деца и младежи.** – В: Съвременни предизвикателства пред педагогическата наука, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

В доклада се обсъждат възможностите и приложението на електронно-базирана документация в работата в институциите за деца и младежи. Представена е рамкова учебна програма за квалификация на студенти и на професионалисти в системата за педагогическа и социална грижа, насочена към използване на специализиран софтуер (модела EVAS) за планиране, оценяване на ефективността и постигане на устойчивост в качеството на работата. В програмата са залегнали елементи от различни практики при планирането на грижата, различни подходи и конкретни интервенции за развитие на собствения капацитет за справяне у децата и младежите, актуални данни за ефектите от въздействията, което е в основата на проекта TRAIN-KOSOZIAL DE/12/LLP-LdV/TOI/147 507. Представени са резултати от оценката на студенти за учебната програма. Изводите показват, че използването на електронно-базирана документация съдейства за по-успешното планиране на грижата, работата по случай, за управление на качеството и изследването на успешните практики.

EDP-based documentation, evaluation and quality assurance in institutions for children and youth care

Abstract:

The report discusses the opportunities and the application of EDP-based documentation in child and youth care services. A framework curriculum for training of students and for further training of

professionals in the pedagogical and social care system aimed at the use of specialized software (model EVAS) for planning, quality assurance, and evaluation of services is described. The program includes elements of different practices in care planning, different approaches and specific interventions for the development of self-coping capacity in children and young people, up-to-date data on the impacts, which is the basis of the project TRAIN-KOSOZIAL DE/12/ LLP-LdV /TOI/147 507. The results from the evaluation done by university students of the curriculum are presented. The findings show that the use of electronic-based documentation contributes successful care planning, individual case work, quality management and research on the best practices.

5. Varbanova, S. (2013). **Equality and Quality in Education**. – In: Education between Tradition and Modernity, International Scientific Symposium, Skopje: University “SS. Cyril and Methodius, Faculty of Philosophy, Institute of Pedagogy.

Abstract

The paper analyses the effects of social, within-school factors, individual abilities and efforts on educational achievements. Different perspectives within recent researches into education: a ‘culturalist’ approach influenced by Pierre Bourdieu, an ‘individualist’ approach influenced by Ulrich Beck, understandings of achieved and ascribed inequalities are discussed. The peculiarities of relation equality – quality in secondary education are examined on this base. Advantages and disadvantages of different meanings of equality and variants of applying are considered. The conclusions are based on results of contemporary empirical researches; own research, the international students’ assessment PISA 2006, 2009, TIMSS 2007.

Равенство и качество в образованието

Резюме:

В статията се анализират ефектите от социалните фактори, контекстуалните училищни фактори, индивидуалните способности и усилия върху образователните постижения. Обсъждат се различни перспективи в рамките на актуални изследвания на образованието: перспективата за културната репродукция, повлияна от Пиер Бурдийо, перспективата за индивидуализацията на обществения живот, повлияна от Улрих Бек, разбиранията за „постигнати“ и „приписани“ неравенства в образованието и в обществото. На тази база се разглеждат особеностите на връзката равенство–качество в средното образование. Обсъждат се предимствата и недостатъците на различните разбираня за равенството и вариантите на прилагане. Изводите се основават на резултати от съвременни емпирични изследвания; собствено изследване, международните изследвания на постиженията на учениците PISA 2006, 2009, TIMSS 2007.

6. Върбанова, С. (2013). **Родителски стратегии за контрол и социалната адаптация на децата.** – В: Детето във фокуса на педагогическото взаимодействие и социалната работа, София: Университетско издателство СУ.

Резюме:

Докладът представя частични резултати от проучване на взаимовръзките на родителските стратегии за контрол и значими характеристики на социалната адаптация на учениците във възрастта 14 – 15 години. Моделът на изследването е построен върху основата на методология и изследвания, проведени от Kerr и Statin от Örebro University, Швеция. В изследването участват ученици от осми и девети клас в три училища в София (n=141) и техните родители (n=128). Резултатите показват, че спонтанното себеразкриване, споделяне от страна на децата и реципрочните отношения родители – деца са свързани с успешна адаптация. Чувството у юношите, че са свръхконтролирани влияе негативно върху различните характеристики на адаптацията.

Parental strategies for control and social adaptation of children.

Abstract:

The report presents partial results gathered in a study of interactions of parental control strategies and major characteristics of social adaptation of 14 – 15-year-olds. The research model is based on methodology and research conducted by Kerr and Statin from Örebro University, Sweden. The study involved students in eighth and ninth grade at three schools in Sofia (n = 141) and their parents (n = 128). The results show that children's spontaneous disclosure of information and reciprocal relationships parents – children are linked to good adaptation. The children's feelings of being overcontrolled negatively affect different characteristics of adaptation.

7. Върбанова, С. (2010). **Когнитивни умения, некогнитивни характеристики и социален контекст, влияещи върху училищните постижения.** – В: Съвременното обучение между теорията и практиката, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Резюме:

Докладът представя анализ на взаимовръзката между когнитивни умения и некогнитивни характеристики (включително видове усилия), които определят образователните постижения. Представени са основни когнитивни умения и специфични некогнитивни характеристики, които имат дългосрочен ефект върху професионалния успех и социалното благополучие. Разглежда се как социалният и училищен контекст влияят върху тези характеристики. Направените изводи се основават на обсъждане на резултати от съвременни емпирични изследвания, международни проучвания на постиженията на учениците и данни от държавните зрелостни изпити в България.

Cognitive skills, noncognitive traits and social context influence the school achievements

Abstract:

The paper presents an analysis of the relationships between cognitive skills and noncognitive traits (including different types of efforts) which determine educational attainments. Basic cognitive skills and specific non-cognitive characteristics that have a long-term effect on professional success and social well-being are presented. The way of influence of the school and social context over them is discussed. The conclusions are based on the results of contemporary empirical researches, international surveys of students' achievement and data from School – leaving examination in Bulgaria.

8. Върбанова, С. (2008). **Обучение на мениджъри в институциите и организациите за социална грижа за деца и младежи.** – В: Подготовка, професионална реализация и социален статус на социалния работник. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Резюме:

Докладът представя замисъла на обучаваща програма и резултатите от проведени курсове за мениджъри в институциите за работа с деца и младежи, реализирани в рамките на проект „Обучение и обмяна на опит за мениджъри в институциите за работа с младежи в Централна и Източна Европа“ NL/06/B/PP/157623 по програмата Леонардо да Винчи. Основната цел на проекта е усъвършенстване на квалификацията на мениджърите, обучението е проблемно ориентирано – акцентът е върху това как да се отнасяме към проблемите и как да ги решаваме. Представени са подхода на обучение, структурата на курса, непосредствените и дългосрочните ефекти от тренингите, идеи за по-нататъшно обучение.

Training managers in institutions and organizations for social care for children and youth

Abstract:

The paper presents the idea and the results of a training program for managers in youth care in Central and Eastern Europe developed and delivered as a main part of Leonardo da Vinci project „Training and Exchange of Knowledge for Managers in Youth Care in Central and Eastern Europe“ NL/06/B/PP/157623. The overall goal of the program is to improve qualification and skills of managers. The training is problem oriented: the emphasis during learning process is on how to deal with problems and how to solve them. The paper presents the educational approach, structure of the course, direct learning effects and long-term learning effects, and suggestions for future training for managers in youth care.

9. **Върбанова, С., М. Косева, С. Йотова. (2004). Самооценката и социалното възприемане – фактори, влияещи върху училищния неуспех.** - В: Превенция на агресията сред децата. София.

Резюме:

В статията е представен анализ на част от резултатите от изследване, проведено в рамките на проект „Ромските деца в училище: самооценка и социално възприемане“, реализиран с подкрепата на Research Support Scheme of OSSF. В изследването бяха обхванати 140 деца (52 от ромски етнос и 88 от български етнос) в 7 паралелки в начален етап на обучение в две софийски училища и едно в град Перник. Основните методи за изследване, които бяха използвани включваха: за учениците – социометрия и автосоциометрия, „нарисувай се“, методика за самооценка на Дембо-Рубенщайн, наблюдение; за родители – скала на Богардус за социална дистанция, въпросник; за учители – фокус-групи и интервюта.

Самооценката и социалното възприемане на ромските деца се открии като независим фактор на училищния неуспех. В сравнението на три групи деца: ромски деца, от „традиционни семейства“, деца от семейства от български етнос и ромски деца от „нетрадиционни семейства“ се установиха различия в равнището на социално интегриране, свързано с етноса и културните модели в семействата, особености в социалната дистанция, повлияни както от социализираните схеми на възприемане, така и от особеностите на поведенческите модели. Представени са идеи за ранната превенция на училищния неуспех и на социалната изолация. (Авторското участие е удостоверено с декларации на съавторите, приложени в 19. Decl.official documents.pdf)

Self-Esteem and Social Perception as School Failure Factors

Abstract:

The article presents an analysis of some of the results of a research conducted within the project "Roma children in school: self-esteem and social perception", implemented with the support of the Research Support Scheme of OSSF. In the study are involved 140 children (52 from the Roma ethnic group and 88 from the Bulgarian ethnic group) in 7 classes in the primary stage of education in two schools from Sofia and one in the city of Pernik. The main research methods were used included: for students - sociometry and autosociometry, "draw yourself ", Dembo-Rubinsthain's self-esteem technique, observation; for parents - Bogardus social distance scale, questionnaire; for teachers - focus groups and interviews. In the comparison of three groups of children: Roma children, from "traditional families", children from families of Bulgarian ethnicity and Roma children from "non-traditional families", differences in the level of social integration related to ethnicity and cultural models in families, to peculiarities in social distance, influenced by both the socialized patterns of

perception and the peculiarities of behavioral patterns are found. Ideas for early prevention of school failure and social exclusion are presented.

Учебни пособия

1. Върбанова, С. (2011). „**Синдромът на прегаряне**” – как да го разпознаем? Как да се справяме с него? – В: Успешна практика за управление на персонала, Практически наръчник за директори на училища и детски градини, София: РААБЕ.

Представена е същността на бърнаут синдрома, компонентите му, различията между стрес и бърнаут. Обсъдени са най-важните признаци и характерни сигнали. Разгледани са факторите и причините за стрес и бърнаут при учителите. Представени са насоки за превенция и справяне. Обсъдени са характеристики на работната среда, които съдействат за психическото и социално благополучие в работата. Съдържанието е практически ориентирано, чрез символи вниманието се насочва към най-съществени характеристики и въпроси, към възможни стъпки, включени са примери, чек-листи, съвети и препоръки.

"Burnout syndrome" - how to recognize it? How to deal with it?

Abstract:

The nature of burnout syndrome, its components, the differences between stress and burnout are presented. The most important characteristic, signs and signals are discussed. The factors and causes of stress and burnout in teachers are considered. Guidelines for prevention and coping are presented. Characteristics of the work environment that contribute to the social well-being at work are discussed. The content is practically oriented, different symbols direct attention to the most important characteristics and questions, to possible steps, examples, checklists, tips and recommendations are included.

2. Aerts, G., **Varbanova, S.**, Hoka, H., Zam, M., C. Banfalvy (2007) Training and Exchange of knowledge for managers in Central and Eastern Europe. International Course. Textbook, FICE.

Теми, които са разработени от Силвия Върбанова:

- Project Management pp. 13-18 (темата е извън обхвата на обявения конкурс и не представена тук)
- Overcoming Job Burnout pp. 32-37

The manual is developed for the international and national courses conducted during the project “Training and Exchange of Knowledge for Managers in Youth Care in Central and Eastern Europe” - Leonardo da Vinci project, 2006-2008 NL/06/B/PP/157623 under support of the Leonardo da Vinci foundation from the Netherlands. It is distributed among participating countries for use in

similar courses in their countries. The whole program is demand driven, which means teachers are merely facilitators of the individual learning processes. The trainings are problem oriented: the emphasis during the process is on how to deal with problems and how to solve problems. The author is also a teacher in international and national courses within the project.

At the end of sessions in the topic Overcoming Job Burnout is expected participants to have enhance understanding of signs of burnout and contributing factors; to identify important personal burnout pressure points and potential sources of burnout in their organization; to consider examples of steps to prevent burnout or to reduce the impact of contributing factors. The main issues in content are: How to recognize burnout? The components and the most important signs; Contributing factors to burnout; How to deal with burnout? Prevention – primary, secondary, tertiary; Individual and organizational coping; Well-being and health organization.

Преодоляване на професионалното прегаряне

Резюме:

Пособието е разработено за международните и национални курсове в рамките на проект “Training and Exchange of Knowledge for Managers in Youth Care in Central and Eastern Europe” - Leonardo da Vinci project, 2006-2008 NL/06/V/PP/157623. То е разпространено сред държавите участнички за използване в подобни курсове в техните страни. Програмата е провокирана от търсенето, което предполага учителите да бъдат преди всичко фасилитатори в процеса на учене. Обучението е проблемно ориентирано: акцентът е върху това как да се отнасяме към проблемите и как да ги решаваме. Авторът е и преподавател в международните и в националните курсове по проекта.

Целите в темата „Преодоляване на професионалното прегаряне” са: участниците да задълбочат разбиранията си за признаците и сигналите за прегаряне в работата; да идентифицират основните източници на напрежение в работата си, индивидуалните и организационни реакции на стресовите ситуации. Съдържанието включва въпросите: Как да разпознаем бърнаут-синдрома? Компоненти и най-важни сигнали; Фактори, допринасящи за прегарянето; Превенция – първична, вторична, третична; Как да се справяме с изтощението? Индивидуални и организационни начини за справяне; Благополучието в институцията.

(Авторството е удостоверено с документ, приложен в 19. Decl.official documents.pdf)

3. Гюрова, В., Г. Дерменджиева, В. Божилова, **С. Върбанова**. (2006). Приключението учебен процес. Ръководство за университетски преподаватели, София: Европрес.

Теми, които са разработени от Силвия Върбанова:

- глава 1, пар. 3: Стиллове на учене с. 47-56
- глава 3: Лекцията – между традицията и иновацията с. 133-143
- глава 5: Оценяването в учебния процес с. 239-264

Резюме:

Успешното организиране на познавателния опит на студентите и създаването на условия за реализиране на потенциала им предполага опознаване на индивидуалните им различия и на взаимната обвързаност на тези различия. Сред тях особено значение имат стиловете на учене. В текста е представена класификацията, направена от Honey и Mumford. Разгледани са особеностите на стиловете „активист“, „прагматик“, „рефлекторен тип“, „теоретик“. Обсъдени са условията, в които всеки от типовете учи най-добре, за да се постигнат възможно по-добри възможности за реализиране на индивидуален прогрес, за адаптивно развитие на познанията и уменията.

В темите „Лекцията – между традицията и иновацията“ и „Оценяването в учебния процес“ са систематизирани основни изисквания, идеи и препоръки за ученето и преподаването във висшето училище и е естествено те да са с дидактически характер. Част от тях имат специфично значение за учебната (академична) адаптация, но и за постигане на рефлексивно поведение в широк спектър на взаимодействия в образователна среда. В съдържателно отношение представените изисквания обвързват както адаптацията на образователната институция към потребностите на учащите се, така и адаптивните действия на самите студенти. Към тях могат да бъдат отнесени: ориентирането в нагласите и очакванията на студентите, анализ на нуждите; учебното споразумение, изискванията за ефективната обратна връзка, организиране на контекстуалните взаимодействия за развитие на мотивацията, на стратегиите на учене, на задълбочен подход в ученето, за сметка на повърхностен. Познаването на моделите и вариантите на оценяване, представени в текста, съдейства за елиминиране на скритите критерии за оценяване като специфична характеристика на скритата учебна програма. Портфолиото и представените изисквания във връзка с взаимното оценяване и самооценяването съдействат за изграждане на оценъчни критерии у студентите както в процеса на учене, така и за професионалната дейност. Изявяването на ролята на преподавателя като арбитър и посредник е във връзка със съвременните ориентации в образованието.

Learning styles; The lecture - between tradition and innovation; Assessment and Evaluation in the learning process

Abstract:

Successful organization of the cognitive experience of students and build conditions for realization of their potential presupposes getting to know their individual differences and the interdependence of these differences. Among them, learning styles are of particular importance. The text presents the classification made by Honey and Mumford. The peculiarities of the styles "activist", "pragmatist",

"reflector", and "theorist" are considered. The conditions in which each of the types learns best are discussed in order to achieve opportunities for individual progress, for adaptive development of knowledge and skills.

The topics "Lecture - between tradition and innovation" and "Assessment and evaluation in the learning process" systematize basic requirements, ideas and recommendations for learning and teaching in higher education and it is natural they to have a didactic essence. Some of them have a specific significance for the educational (academic) adaptation, but also for achieving reflexive behavior in a wide range of interactions in the educational environment. These include: orientation in the attitudes and expectations of students, needs analysis; the learning contract, the requirements for effective feedback, contextual interactions for the development of motivation, learning strategies, the deep approach to learning instead of surface approach. Assessment models and options are tips for eliminating hidden assessment criteria as specific feature of the hidden curriculum. The portfolio and the presented requirements for mutual assessment and self-assessment help to develop students' assessment criteria in the learning process and in professional activity. Understanding the teacher's role as an arbiter and as mediator is in relation to the contemporary orientations in education.